

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 1 (P2)

PUDUNGWANA 2012

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona o na le mapephe a 27.

BATSHWAYI BA ELE DINTLHA TSE LATELANG HLOKO:

- Maamong ao motshwayi a fumanang mohlahlobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele (mohlahlobuwa ha a lokele ho araba mofuta e mmedi (mofuta wa potso e telele le ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane) ya dipotso mofuteng o le mong wa sengolwa).
- Haeba mohlahlobuwa a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, motshwayi a tshwaye feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba mohlahlobuwa a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a sehe mola ho habahanya karabo eo, ebe o ngola mantswa ana '**kgetho e fosahetseng**'. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, motshwayi a tshwaye karabo ya pele ho Karolo e nngwe le e nngwe, ha feela mohlahlobuwa a arabile potso e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse telele le e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Maamong ao mohlahlobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e latelang.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Mofuta wa potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase (bokgutshwane) ho palo ya mantswa e behilweng, motshwayi a se behe kotlo hobane mohlahlobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswa a behilweng ka mantswa a 50 (mongolo o ngolwang ka ho takalatsa), mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang.
- *Mofuta wa dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa le di-a-kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, motshwayi a se behe kotlo.

TATAISO YA HO TSHWAYA POTSO YA MOQOQO THOTHOKISONG:

- Karabo ya mohlahlobuwa e be le sebopelo sa moqoqo k.h.r selekela, mmele (diratswana) le qetelo. Moqoqo o be le kgokahano.
- Sebedisa ruburiki e maqepheng a 3–5 le a latelang ho abela mohlahlobuwa matshwao.
- Ha o aba matshwao lekanya/bekga karabo ya mohlahlobuwa ruburiking ho latela dikgato tsa 1–7 o tadimme lekgetha la 'dikahare' le la 'tshebediso ya puo'.
- Hlokomela hore matshwao ao o tla beng o a fumane ruburiking a nyalane le karabo ya mohlahlobuwa ka ho tsepama.
- Qetellong bontsha kabo ya matshwao ka ho sebedisa keriti e fumanwang qetellong ya karabo.

KAROLO YA A: RUBRIKI YA HO LEKANYETSA POTSO E TELELE (YA MOQOQQO) THOTHOKISONG

RUBRIKI YA HO LEKANYETSA POTSO E TELELE (YA MOQOQQO) BAKENG SA HO TSHWAYA THOTHOKISO PUO YA LAPENG MATSHWAO A 10	Phihlello e babatsehlang	E kgabane	Phihlello e ntle	Phihlello e mahareng	Phihlello e fofo	Karoliwana feela	Ha ho phihlello.
<p>PO</p> <p>Sebopelo, thophiso ya mehopolole le nehelano e nang le nehetsano e momehane e lebisang tlhahlang ya sehloho (potso) ya puo, setaele, sehlo, tseo a di sebedisitseng tereng.</p>	<p>- Sebopelo se na le kgokahano e babatsehlang. - Selekela le qetelo di hlalitswe ka tsela e babatsehlang. - Dintlha di bopile ka bohlae, mme di lebisla tlhahlang ya moelole o toma, o kgodisang. - Tshbediso ya puo, sehlo le setaele di sutitse, mme di phehisa tlhahlang ya moelole o kgahlisang ebile o nepahetseng.</p>	<p>- Sebopelo sa moqoqo wa hae se hlalitswe ka bokgabane. - Selekela le qetelo di hlalitswe ka bokgabane, mme di di a tsamaelana, mme di a utlwisiseha. - Tshbediso ya puo, sehlo le setaele di nepahetse mme di loketse sepheo. - Nehelano e entswe ka bokgabane.</p>	<p>- Sebopelo sa moqoqo se a utlwisiseha, mme dintlha di behilwe ka tatellano. - Selekela le qetelo & diratswana tse ding di hlalitswe ka tsela e nang le momahano. - Dintlha di hlalitswe ka tsela e ntle, mme di a utlwisiseha. - Tshbediso ya puo, sehlo le setaele di fihlella ditlhoko tsa motho. - Popo ya diratswana boholo ke e nepahetseng.</p>	<p>- Ho na le bopaki bo seng bokae ba hore sebopelo sa moqoqo se latetswe ka tshwanele. - Moqoqo o bontsha thophiso e mahareng, mme kgokahano ya ditemana moqoqong ke e mahareng. - Tshbediso ya puo, sehlo le setaele di fihlella ditlhoko tsa motho. - Popo ya diratswana boholo ke e nepahetseng.</p>	<p>- Sebopelo se bontsha dipotso tsa moralo. - Nehelano ya dintlha ha e utlwahale, mme ha e a hlalitswe ka tsela e etsang tlhahlang. - Dipotso tsa tshbediso ya puo di totobetse. Sehlo le setaele di sebediswa ka tsela e fosahe-tseng, mme ha di a lokela sepheo sa ho ngola mofuta ona wa mosebetsi. - Popo ya diratswana na ke e fosahe-tseng.</p>	<p>- Sebopelo ha se a raiwa ka tshwanele, mme se nyotobetsa moelole wa seo a lekang ho se bua. - Dipotso tsa tshbediso ya puo le setaele di a sitisa, mme di nyotobetsa moelole ka hohlehohe. - Sehlo le setaele di sebedisitswe ka tsela e fosahe-tseng, mme ha di a lokela sepheo. - Popo ya diratswana ke e fosahe-tseng.</p>	<p>- Ha ho bopaki bo lekane bo bontshang hore moqoqo o ngotswe ho ipapitswe le sebopelo. - Nehelano ha e bontshe hore o utlwisisa potso. - Dintlha di hlalitswa ka tsela e fokolang haholo, mme ditaba tsa hae ha di utlwisisehe le letho. - Tshbediso ya puo, e a fokola, setaele le sehlo di fosahe-tseng, mme diratswana le kgokahano ha di yo.</p>
<p>DIKAHARE</p> <p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatseho ya taba (sehlooho), Kutwahalo le netefatso (tiisetso) ya thothokiso ka mabaka.</p> <p>- O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso, mme dintlha tsohle di utlulutswe ka bofalo le ka boqhetseke. - O arabela potso ka bofalo le ka tsela e babatsehlang. - O hlalisa dintlha tsa hae ka tsela e babatsehlang le ho di tshetseha ka mehala e fapaneng e hlalang thothokisong. - O bontsha kutlwisiso e tebileng le e babatsehlang ya sengolwa sa mofuta ona mmoho le sa thothokiso.</p>	<p>8 – 10</p>	<p>70 – 79%</p> <p>7 – 7 ½</p>	<p>60 – 69%</p> <p>7 – 8</p>	<p>50 – 59%</p>	<p>40 – 49%</p>	<p>Kgato ya 2</p> <p>30 – 39%</p>	<p>Kgato ya 1</p> <p>0 – 29%</p>
<p>Kgato ya 7</p> <p>Phihlello e babatsehlang</p> <p>80 – 100%</p>							

	Kgato ya 7	Kgato ya 6	Kgato ya 5	Kgato ya 4	Kgato ya 3	Kgato ya 2	Kgato ya 1
DIKAHARE - O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso ka tsela e kgabane, mme dintlha tsohle di utlulutswe ka bottlalo. - O araba potso ka bottlalo le ka tsela e babatsehlang. - O nehelana ka dintlha tse utlwahalang tsa metuta e fapaneng, mme o di tshhehetsa ka tshwanelo ho hlaha thothokisong. - O bontsha kutlwisiso e babatsehlang ya mofuta ona wa sengolwa, esita le ya thothokiso.	7½ – 8½	7 – 8	6½ – 7½	6 – 7			
Kgato ya 6 E kgabane 70 – 79%							
- O botsha kutlwisiso e tebileng mme o hlalosa potso hantle ka tsela e kgabane. - Dikarabo tsa hae di a utlwahala. - Tse ding tsa dintlha tseo a di hlahisitseng di na le mooko, leha e se dintlha kaofela tse tshheheditsweng ka tshwanelo. - O bontsha kutlwisiso e ntle ya sengolwa le ya thothokiso. - O bontsha kutlwisiso e mahareng ya potso leha a sa utulla dintlha tsohle ka bottlalo. - Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa karabo ya hae ka tshwanelo. - Boholo ba tse ding tsa dintlha tsa hae di tshheheditswwe, leha bopaki e se bo kgodisang hakaalo. - O bontsha kutlwisiso e mahareng ya sengolwa le ya thothokiso.	7 – 8	6½ – 7½	6 – 7	5½ – 6½	5 – 6		
Kgato ya 5 Phihlelo e ntle 60 – 69%							
Kgato ya 4 Phihlelo e mahareng 50 – 59%							

	Kgato ya 7	Kgato ya 6	Kgato ya 5	Kgato ya 4	Kgato ya 3	Kgato ya 2	Kgato ya 1
<ul style="list-style-type: none"> - O bontsha boitekoko bo seng bokae ba ho araba potso. - O bontsha kutlwisiso e sa tebang hakaato ya ho araba se botswang. - Dintlha tsa hae ha di kgodise hakaalo, mme tlisetso e a fokokola ho tswa thothokisong. - O bontsha kutlwisiso e thekethekeselang ya mofuta wa sengolwa le ya thothokiso. 	40 – 49%		5 – 6	4½ – 5½	4 – 5	3½ – 4½	3 – 4
<p>KGATO YA 3 Phihlello e footo</p>							
<p>DIKAHARE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kutlwisiso ya hae ya potso e bonahala e fokola haholo. - O tsamaya a phetapheta dintlha, mme ka nako e nngwe o tswile lekoteng. - Dintlha tsa hae ha di bontshe kutlwisiso e tebileng, mme ha di tshehetswe ho tswa thothokisong. - Kutlwisiso ya hae ya sengolwa le thothokiso ke tse fokolang haholo. 	30 – 39%			4 – 5	3½ – 4½	3 – 4	1 – 3½
<p>KGATO YA 2 Karolwana feela</p>							
<ul style="list-style-type: none"> - Karabo e bontsha e na le kamano le potso, empa ho thata ho utlwisisa seo a se hlalolang. - Leha karabo tsa hae di na le kamano e ifseng le potso, dintlha tsa hae ha di utlwisisehe. - O etsa boitekoko bo fokolang ba ho araba potso, empa dintlha tsa hae di hloka tshehetswe ho tswa thothokisong. - Kutlwisiso ya hae ke e fokolang haholo ya sengolwa mmoho le ya thothokiso. 	0 – 29%						0 – 3
<p>KGATO YA 1 Ha ho phihlello</p>							

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1: Kgutlela hae – PM Ramathe****KARABO E LEBELETSWENG****Dikahare di kenyeletsa dintlha tse latelang:**

Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya ditaba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka (a itshetlehleng thothokisong e botsitsweng). Bakeng sa dikahare motshwayi a tadime dintlha tse latelang nehelanong ya mohlahlobuwa (ela hloko hore dintlha di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona):

Selelekela

Thothokiso ena ke ya mofuta wa **thapedi**. Sethothokisi se etsa thapelo/thapedi ya mofuta o itseng, hore motho ya itseng a hopole morao moo a tswang teng. Mela le tshebediso ya mantswa di tla be di itshetlehlile hodima moelelo wa moo sethothokisi se buwang ka thapedi.

Tshebediso ya melathothokiso:

- Re fumana **sejura/kgefutsohare/molakgefutso** melathothokisong ya 1, 12 le 19. Hona ho sebediseditswe ho katla/kgina morethetho wa thothokiso. Molathothokisong wa 1, se lelekelang kgefutso le se e latelang se a tshwana ka moelelo, e leng ho qeka le ho kopa hore ngwana a kgutlele/boele hae.
- Melathothokiso ena e kgaba ka **anastrofi** e leng tatellano e sa tlwaelehang ya mantswa. Mola 2 o re: Boela hae o le bale tsa maoba diqabang bakeng sa hore a re Boela hae o le bale diqabang tsa maoba. Mola wa 3 o re: Boela hae o tlohele tsa kgale ditshotleho bakeng sa hore; Boela hae o le bale ditshotleho tsa kgale. Hona ho fa mantswa a qatsohisitsweng sefutho se fetang ha sethothokisi se ne se qadile ka ona.
- Melathothokisong ya 2 le 3, 13 le 14 re fumana **phetapheto ya sebopeho**. Phetapheto ya sebopeho ke ha mela e mmedi e hlahlamanang e bopilwe ka ditho tsa puo tse tshwanang. Hona ho fana ka morethetho o monate. Mohlala:

Mola 2 le 3

Boela/hae/o/lebale/tsa/maoba/diqabang,

Boela/hae/o/lebale/tsa/kgale/ditshotlelo,

Ditho tsa puo tse sebedisitsweng meleng ena e mmedi ke:

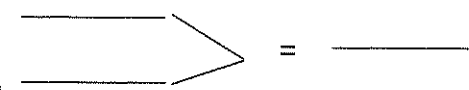
Leetsi/ lehlalosi/ lehokedi/ leetsi/ lehokedi/ lehlalosi/ lebitso

- Melathothokisong ya 2 le 3, 7 le 8, mmoho le ho ya 13 le 14 re fumana **phetapheto ya mantswa e tsepameng**. (2 le 3 re fumana mantswa 'Boela hae o...' 7 le 8 re fumana lentse 'Hopola', 13 le 14 re fumana lentse 'lebala')
- Melathothokisong ya 1 le 4, 5 le 7 re fumana **phetapheto e diehileng ya mantswa** (1 le 4 re fumana lentse 'kgutla', 5, 7 le 8 re fumana lentse 'hopola'.)

- Melathothokisong ya 19 le 20 re fumana **phetepheo ya mantswe e tshekalletseng** 'nnete'
- Molathothokiso wa 13 o fana ka **phetapheto ya moelelo**, ho matlafatsa seo sethothokisi se se bolelang. Sena se bopilwe ka tshebediso ya mantswe a nang le moelelo o tshwanang e leng 'mehwabadi le metopa'.
- Molathothokisong wa 4 re fumana **kgonyetso (nyamelo)** (fatsheng bakeng sa lefatsheng, tswela bakeng sa letswele). Hona ho fana ka sefutho/ lebatama/ sekgahla kapa kgateello e matla ho feta ha sehlongwapele se le teng.
- Molathothokisong wa 9 le 18 ho na le **tlohelo (komelo)**. Lentswe lena '**ditaba**' le siilwe ka boomo ho kgutsufatsa molathothokiso. Molathothokiso ona o lokela ho baleha tjena:
(Ditaba)
tsa tshotlo di hate o di bipe. Hona ho boela ho re fa mantswe a kgohlelang hantle ho feta ha ho ne ho thwe 'tsa tshotlo di **kwahеле/pate**'
- Molathothokiso wa 4 re fumana o kgohlela hantle ho feta ha sethothokisi se ne se itse 'kgutlela hae' le molathothokiso wa 8 o kgohlela hantle ho feta ha sethothokisi se ne se itse 'hopola motswadi wa hao ya utlwileng bohloko'
- Re boela re bona **phetapheto ya moelelo** molathothokisong wa 9 – ho '**hata**' le ho '**bipa**' di fumanwa moleng o le mong mme di fana ka moelelo o le mong mothating ona. Hona ho toboketsa/qatsohisa moelelo wa molathothokiso.
- Molathothokisong wa 11, 20 ho sebedisitswe sekapuo, e leng **thehello/serehello/ tshwantshiso** ho kgutsufatsa le ho natefisa molathothokiso oo.
- Molathothokisong wa 18, ho sebedisitswe sekapuo, e leng **pheteletso**. Sena se sebedisetswa ho feteletsa seo sethothokisi se hlileng se bua ka sona.

Kgetho ya mantswe

- Temanathothokisong ya 4 re fumana kgetho ya mantswe a kgohlelang hantle ho fana ka sefutho se matla. Sethothokisi se ne se ka nna sa re '**mengwapo**' bakeng sa lentswe '**mehwabadi**', '**meokgo**' bakeng sa lentswe '**menyepetsi**' le ho '**hula mamina**' bakeng sa ho '**hlwephetsa mamina**'. Kgetho ena ya mantswe e thusa ho matlafatsa se buuwang ke sethothokisi. Melathothokisong ya 1 le 4 ho sebedisitswe mantswe a nang le medumo e makgerehlwa (khakhafoni)

Dikahare (Dik): Kgato

Puo (P): Kgato

[10]

**POTSO YA 2: Kodiyamalla lebitsong la Sello Phokojwe Kobontsho (1941–1992)
– RN Phume**

- 2.1 Mohopolo ke wa hore o hlokahetse.√ (1)
[Mohopolo wa sehlooho ke hore ha a sa phela.]
- 2.2 Sejura/kgefutsohare/molakgefutso.√ Ho katla kapa ho kgina morethetho/Ho hatella/matlafatsa moelelo wa se boletsweng pele ho kgefutso/Ho lekalekanya se boletsweng moleng o le mong./Ho beha se boletsweng ka pele ho sejura/kgefutsohare/molakgefutso le se bolelwang ka morao maemong a le mang.√ (2)
(Tshwaya e le nngwe feela mokgahlelong ka nngwe wa potso)
- 2.3 Se bontsha maikutlo a matla ka seo se buang ka sona nakong eo ya matshediso./Maikutlo a ho utlwela bohloko (qenehelo) /a ho kgothatsa (tshedisa) ya hlokahalletsweng. √√ (2)
- 2.4 '-tsho'/'o' √ (1)
- 2.5 Maikutlo a pepeswang ke a tsharelo, sithabela, tshiamo, a ho nyahama, tlhonamo le bohloko ka baka la lefu le hlahileng. √√ (2)
- 2.6 Sethothokisi se etsa kodiyamalla ka ho hlokahala ha Sello Phokojwe Kobontsho/Se bua ka lefu kapa ho hlokahala/ho re siya ha Sello./Ke Kodiyamalla lebitsong Sello Phokojwe Kobontsho.√√ (2)
[10]

POTSO YA 3: Phethelo – J Rathebe

- 3.1 Lehlaso. Le fana ka morethetho/le a natefisa/le bopa kgokahanyo ya temanathothokiso/le eketsa sefutho/le thasiselletsa kapa ho sidilella mohopolo o itseng. √√ (2)
[Mohopolo wa sehlooho ke kgatello ya seo sethothokisi se buang ka sona]
- 3.2 Moelelo wa maele ana ke hore motho e mong le e mong o ye a etse diphoso, mme ha seo se etsahala, o lokela ho tshwarelwa/Ha se hore motho o etsa phoso ka boomo. √√ (2)
- 3.3 Molathothokiso wa 23 √ Ke ho bontsha hore mohopolo o moleng wa 23 o tswela pele ho fihlela moleng wa 24/mola o ka hodimo o kena ka ho otloloha ho o latelang/ ho potlakisa morethetho wa thothokiso √ (2)
- 3.4 Moo o bonang diphoso teng, bontsha tsela eo phoso eo e ka lokiswang ka yona. √√ (2)
[Mohopolo wa sehlooho ke hore moo phoso e leng teng e lokela ho lokiswa]

- 3.5 Bophelong motho e mong le e mong o etsa diphoso, mme o lokela ho amohela, ho tshwarelwa le ho bontshwa tsela e nepahetseng/ Moo o bonang diphoso teng, bontsha tsela eo phoso eo e ka lokiswang ka yona/ Re lokela ho jarelana mefokolo/Phoso e tsamaya le mohatso. √√

(2)
[10]**POTSO YA 4: O emetseng – TJ Mahapa**

- 4.1 Tomatso/phoqo. √ Hangata tomatso e iponahatsa ka letshwao le kang ho babatswa kapa ho thoholetsa diketso tse itseng, athe di a seollwa/nyatswa ka sepheo sa ho kgalema, empa thothokisong ena, ha ho thoholetso ya letho e iponahatsang. Sethothokiso se phoqa le ho kgalema ka ho otlooha. √ (2)
- 4.2 Kgonyetso (Nyamelo).√ Ho fokotsa bolele ba mantswa/Ho matlafatsa/ho eketsa sefutho/lebatama/sekgahla sa lentswe le ho potlakisa morethetho. √ (2)
- 4.3 Sephoqo/phauphau/semaumau/nkahlama. √ (Tshwaya e le nngwe feela) (1)
- 4.4 Lebotsi.√ (1)
- 4.5 Sethothokiso se hlalosa hore setjhaba se ntweng moo se lwanelang ho kgutlisetswa naha ya sona, feela semaumau sena sona se ituletse ka tlong ha se tsotelle letho/Setjhaba se a itseka feela semaumau sona ha se tsotelle. √√ (2)
- 4.6 Sethothokiso se tenehile se tletse kgalefo e bakwang ke semaumau sena se ipatileng, se sa batleng ho thusa setjhaba ho lwanela naha ya sona.√√ [Mohopolo wa sehlooho ke wa kgalefo] (2)
[10]

POTSO YA 5: Jwala, thabisa dihoho – AOT Mosese**ELA HLOKO:**

Ikgopotse ditaello tse fumanwang leqepheng la 2 la ho tshwaya potso e telele ya thothokiso.

Selelekela

Thothokiso ena ke tomatso/ya phoqo. Mona sethothokiso se utlwahala eka se a thoholetsa le ho rorisa athe se a phoqa.

Makgabane a thothokiso

Melathothokisong ya 3, 4 le 8 sethothokiso se sebedisitse ***molatswelli/molamotjetje/molaphollatsi/pholletso/enjambamente***. Sena re se bona ka hore ho se be le letshwao la ho bala moleng wa 3 le wa 4, ka hoo melathothokiso ena e kena ka ho otlooha moleng wa 5. Bohlokwa ba yona ke ho bontsha hore mohopolo o hlahiswang moleng wa 3 o tswela pele ho fihla moleng wa 5, ebile morethetho wa thothokiso o a potlaka.

Re fumana ***sejura/kgefutsohare/molakgefutso*** molathothokisong wa 5. Hona ho sebediseditswe ho bontsha hore lentswe '***sefapanong***' le tlang pele ho kgefutso le ntse le le boemong bo le bong le lentswe '***fateng***'. Bohlokwa ba sejura ke ho etsa hore morethetho wa thothokiso o be lenama/Ho katla/kgina morethetho.

- Melathothokisong ya 6 le 7 re fumana **phetapheto ya sebopelo**. Hona ho fa melathothokiso morethetho ka ha mela e ba le dinoko tse batlileng di lekana.
- Melathothokisong ya 2 le 3, 6 le 7 re fumana **phetapheto ya mantswe**. Melathothokisong ya 2 le 3 ke phetapheto ya mantswe e tshekalletseng ka tshebediso ya lentse 'morara'; 6 le 7 ke phetapheto ya mantswe e tsepameng ka tshebediso ya mantswe 'kae le motho'. Hape re na le phetapheto ya mantswe e diehileng ka tshebediso ya lentse 'morara'. Hona ho sebediseditswe ho hokahanya mela eo. Lentse motho le re bopela hlaahlela e qetellang.

Melathothokisong ena 6 le 7 re fumana **lebotsi**. Sethothokisi se sebedisa sebetsa sena bakeng sa ho imakatsa. Sepheo sa ho sebedisa lebotsi ha se hore sethothokiso se hloka karabo, se mpa se ipotsetsa feela, mme sena ke potso e sa hlokeng karabo.

- Molathothokisong wa 9 ho sebedisitswe **tshwantshanyo/papiso**. Bohlokwa ba tshebediso ya sekapuo sena ke ho natefisa thothokiso le ho bapisa ntho tse pedi ka letshwao le le leng leo di tshwanang ka lona.
- Molathothokisong wa 12 ho sebedisitswe **tshwantshiso/thehello/serehello**. Bohlokwa ba tshebediso ya sekapuo sena ke ho natefisa thothokiso le ho rehella ntho e itseng ka e nngwe
- Ho molathothokiso wa 10 re fumana **mothofatso**. Hona ho sebediseditswa ho neha ntho e se nang botho semelo sa botho. (Kelello e ile difariking batho.)
- Temanathothokiso ya 1 e kgaba ka **anastrofi**, e leng tatellano e sa tlwaelehang ya mantswe. Hona ho fa mantswe a qatsohisitsweng sefutho se fetang ha sethothokisi se ne se qadile ka ona.
Mohlala: Molathothokiso wa 1 o re: A na a bua Mora Motho a re bakeng sa ho re; Mora Motho a na a bua a re. Hape le meleng ya 3 le 4 re ntse re fumana anastrofi.
- Melathothokisong ya 5, 8, 9 le 14 ho sebedisitse **kgonyetso (nyamelo)**. Sena se iponahatsa ka ho tloswa ha dihlengwapele mantsweng ao. Bohlokwa ba kgonyetso ke ho eketsa lebatama/sefutho/sekgahla sa lentse ebile e thusa ho fokotsa dinoko tsa lentse thothokisong. Mohlala: fateng bakeng sa sefateng, leme bakeng sa leleme le fu bakeng sa lefu mmoho le 'tsebe'a' bakeng sa 'tsebe ya'.
- Molathothokisong wa 14 re fumana **poeletsamodumo/poeletsadumanotshi** (asonense) ka ha modumo wa 'o' o phetaphetuwe, mme molathothokisong wa 15 re fumana **poeletsadumammoho** (alithereishene).
- Molathothokisong wa 13 le 14 re fumana **kganyetsano/tatolano**. Mantswe 'tlhalefo' le 'thabo' a hanyetsana le 'ha o nwa o nwa fu la hao'.

[10]

POTSO YA 6: Jwala, thabisa dihoho – AOT Mosese

- 6.1 Tomatso/phoqa.√ Sethothokisi e ka re se a thoholetsa hantlentle se a nyefola/phoqa.√ (2)
- 6.2 Ha motho a se a nwele jwala, ha a sa hlompha mang kapa mang. √√ (2)
[Mohopolo wa sehlooho ke hore jwala ha bo a loka]
- 6.3 Molathothokiso wa 3, 4 le wa 8. √ Ke ho bontsha hore mohopolo o moleng wa 3 le 4 o tswela pele ho fihlela moleng o 5/le moleng wa 8 ho fihlela ho wa 9/ mola o ka hodimo o kena ka ho otlooha ho o latelang/ ho potlakisa morethetho wa thothokiso. √ (2)
- 6.4 Melathothokisong ya 11–13 motho o hlalosa kamoo jwala bo mo lebatlang mahlomola a hae kateng, mme ha a nwele o tlokoma thabo le tihalefo. √√ (2)
- 6.5 Kganyetsano/tatolano e hlahellang ke ya hore le ha jwala bo thabisa motho, qetellong bo fetoha lefu la hae. √√ (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30****TATAISO YA HO TSHWAYA POTSO YA MOQOQO PADING/TERAMENG:**

- Karabo ya mohlalobuwa e be le sebopeho sa moqoqo k.h.r selekela, mmele (diratswana) le qetelo. Moqoqo o be le kgokahano.
- Sebedisa ruburiki e maqepheng a 12–13 le a latelang ho abela mohlalobuwa matshwao.
- Ha o aba matshwao lekanya/bekga karabo ya mohlalobuwa malebana le ditlhaloso tsa bokgoni tse ruburiking e boletsweng buleteng e ka hodimo.
- Tadima lekgetha la 'dikahare' le 'sebopeho sa puo' a arohane, ebe o abela mohlalobuwa matshwao makgetheng ana a arohane.
- Hlokomela hore matshwao ao o tla beng o a fumane ruburiking a nyalane le karabo ya mohlalobuwa ka ho tsepama.
- Qetellong bontsha kabo ya matshwao ka ho sebedisa keriti e fumanwang qetellong ya ruburiki e leqepheng le latelang lena.

KAROLO YA B LE YA C: RUBRIKI YA HO LEKANYETSA POTSO E TELELE (YA MOQOQO) PADING LE TERAMENG – MATSHWAO A 25

(Ela hloko hore matshwao ha a tshwane pakeng tsa a dikahare le a sebopeloh le tshebediso ya puo)

DIKGATO LE KABO YA MATSHWAO		DIKAHARE: Matshwao a 15	SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO: Matshwao a 10
Kgato ya 7 80 – 100%	Phihlello e babatsehlang Matshwao a: 12 – 15	Kutlwisiso ya potso. Botebo ba tshokatsheko ya taba (sehlooho), Kutlwisiso le netefatso (tiisetso) ya nthakemo ka mabaka a hlahang sengolweng. - O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso, mme dintlha tsohle di utluliswe ka bottalo le ka boqheteke. - O arabela potso ka bottalo le ka tsela e babatsehlang. - O hlahisa dintlha tsa hae ka tsela e babatsehlang le ho di tshetsetsa ka mehla e fapaneng e hlahang sengolweng. - O bontsha kutlwisiso e tebileng le e babatsehlang ya mofuta ona wa sengolwa. - O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso ka tsela e kgabane, mme dintlha tsohle di utluliswe ka bottalo. - O araba potso ka bottalo le ka tsela e babatsehlang. - O nehelana ka dintlha tse utlwalang tsa mofuta e fapaneng, mme o di tshetsetsa ka tshwaneho ho hlahisa sengolweng. - O bontsha kutlwisiso e babatsehlang ya mofuta ona wa sengolwa.	Sebopeloh, tlhophiso ya mehopoloh le nehelano e nang le nehelatsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho (potso) mmoho le puo, setaele le sehala tse sebedisitsweng temeng. - Sebopeloh se na le kgokahano e babatsehlang. - Selekela le qetelo di hlalositse ka tsela e babatsehlang. - Dintlha di bopile ka bohale, mme di lebisisa tlhalohanyong moelelo o torna, o kgodisang. - Tshebediso ya puo, sehala le setaele di suitsise, mme di phekisa tlhalohanyong ya moelelo o kgahlisang ebileng o nepahetse. - Sebopeloh sa moqoqo wa hae se hlalositse ka bokgabane. - Selekela le qetelo di hlalositse ka bokgabane, mme di paka kutlwisiso. - Mehopoloh le dintlha di a tsamaelana, mme di a hlalohanyeha. - Tshebediso ya puo, sehala le setaele di nepahetse mme di lokatse sepheo. - Nehelano e entswe ka bokgabane.
Kgato ya 6 70 – 79%	Phihlello e kgabane Matshwao a: 11	- O bontsha kutlwisiso e tebileng mme o hlahisa potso hantle ka tsela e kgabane. - Dikarabo tsa hae di a utlwalala. - Tse ding tsa dintlha tseo a di hlalositse di na le mooko, leha e se dintlha kaofela tse tshetsetsweng ka tshwaneho. - O bontsha kutlwisiso e ntle ya mofuta ona wa sengolwa.	- Sebopeloh sa moqoqo se a utlwisiseha, mme dintlha di behilwe ka tatellano. - Selekela le qetelo & diratswana tse ding di hlalositse ka tsela e nang le momahano. - Dintlha di hlalositse ka tsela e ntle, mme di a utlwisiseha. - Tshebediso ya puo, sehala le setaele bohola di hlalohela di sebedisitswe ka tsela e nepahetse.
Kgato ya 5 60 – 69%	Phihlello e ntle Matshwao a: 9 – 10	- O bontsha kutlwisiso e mahareng ya potso leha a sa utulla dintlha tsohle ka bottalo. - Tse ding tsa dintlha di tshetsetsa karabo ya hae ka tshwaneho. - Boholo ba tse ding tsa dintlha tsa hae di tshetsetse, leha bopaki e se bo kgodisang hakaalo. - O bontsha kutlwisiso e mahareng ya mofuta ona wa sengolwa.	- Ho na le bopaki bo seng bokae ba hore sebopeloh sa moqoqo se latetswe ka tshwaneho. - Moqoqo o bontsha tlhophiso e mahareng, mme kgokahano ya difermana moqoqong ke e mahareng. - Tshebediso ya puo, sehala le setaele di fihlella ditlhoko tsa motheho. - Popo ya diratswana bohola ke e nepahetse.
Kgato ya 4 50 – 59%	Phihlello e mahareng Matshwao a: 8	- O bontsha boitekoko bo seng bokae ba ho araba potso. - O bontsha kutlwisiso e sa tebang hakaalo ya ho araba se botswang. - Dintlha tsa hae ha di kgodise hakaalo, mme tiisetso ke e fokofokolang ho tswa sengolweng. - O bontsha kutlwisiso e thekethekesehang ya mofuta wa sengolwa.	- Sebopeloh se bontsha dipotso tsa moralo. - Nehelano ya dintlha ha e utlwalala, mme ha e a hlalohanyeha ka tsela e etsang tlhalohanyong. - Dipotso tsa tshebediso ya puo di totobetse. Sehala le setaele di sebediswa ka tsela e fosahetseng, mme ha di a lokela sepheo sa ho ngola mofuta ona wa mosebetsi. - Popeloh ya diratswana ke e fosahetseng.
Kgato ya 3 40 – 49%	Phihlello e fofo Matshwao a: 6 – 7		

Difuperweng tsa memorandamo ona di se sebediswe ntle ho tumello

NSC – Memorandamo

Kgato ya 2 30 – 39%	Phihlelo e karolwana feela Matshwao a: 5	<ul style="list-style-type: none"> - Kutlwisiso ya hae ya potso e bonahala e fokola haholo. - O tsamaya a phetapheta dintlha, mme ka nako e nngwe o tswile lekoteng. - Dintlha tsa hae ha di bontshe kutlwisiso e tebileng, mme ha di tshohetswe ho tswa sengolweng. - Kutlwisiso ya hae ya sengolwa ke e fokolang haholo. 	Phihlelo e karolwana feela Matshwao a: 3	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopeho ha se a ralwa ka tshwanelo, mme se nyotobetsa moelelo wa seo a lekang ho se bua. - Diphoso tsa tshbediso ya puo le ya setaele di a sitisa, mme di nyotobetsa moelelo ka hohlehohele. - Sehato le setaele di sebedisitswe ka tsela e fosahetseng, mme ha di a lokela sepho. - Popo ya diratswana ke e fosahetseng.
Kgato ya 1 0 – 29%	Ha ho phihlelo. Matshwao a: 0 – 5	<ul style="list-style-type: none"> - Karabo e bontsha e na le kamano le potso, empa ho thata ho utlwisisa seo a se hlalosing. - Lehla karabo tsa hae di na le kamano e itseng le potso, dintlha tsa hae ha di utlwisisehe. - O etsa boitekoko bo fokolang ba ho araba potso, empa dintlha tsa hae di hloka tshetso ho tswa sengolweng. - Kutlwisiso ya hae ya mofuta ona wa sengolwa ke e fokolang haholo. 	Ha ho phihlelo. Matshwao a: 0 – 2	<ul style="list-style-type: none"> - Ha ho bopaki bo lekaneng bo bontshang hore moqoqo o ngotswe ho ipapitswe le sebopeho. - Nehelano ha e bontshe hore o utlwisisa potso. - Dintlha di hlaliswa ka tsela e fokolang haholo, mme ditaba tsa hae ha di hlalohanyeha le letho. - Tshbediso ya puo, e a fokola, setaele le sehato di fosahetse, mme diratswana le kgokahano ha di yo.

Makgetha a Tekanyetso

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Dikgutsufatso
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshbediso ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

KAROLO YA B: PADI/NOBELE/NOVELE**POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****Selelekela**

Mongodi o bonahala a rehile padi ya hae ka tshwanelo ha a re ke **Botsang Lebitla** ka ha dikateng/dikahare/difuperweng tsa buka di hlile di potapotilwe ke ditaba tse akgang lebitla.

Dikahare

Batswadi le bana babo Tsietsi ba hlokaletse kotsing ya koloi, mme ba patwa lebitleng le neng le le leholo le neng le le Sekgutlong. Tsietsi a nkuwa ke malomae Kotsi le mofumahadi wa hae, mme ke moo ditsietsi tsa hae tsa bophelo di qalang teng. Tsietsi a hlokomediswa ke metswalle ya hae ha a le sekolong hore lebitso la hae ha se Tsietsi, empa ke Kgauho Molakolako.

A ya ho nkgono Mmantsoteng ho batla tlhakisetso mabapi le taba ena. Nkgono o hana ho tswa ka taba, empa nengneng ha Tsietsi le boKgutso ba qophelletse ho mmotsa, o jwetsa Tsietsi hore a botse lebitla. Karabo ena ya hore a botse lebitla ya mo duba maikutlo. A phetela metswalle ya hae ka taba tsena. Tsietsi jwale a nna a kgathatswa ke taba ena ya hore a botse lebitla, hoo a neng a se a lora lebitla le motsheare. E ne e re ha a tutubala a bone lesela le lesweu le ngotsweng ka botsho ka tlhaku tse kgolo le ngotswe *Botsang Lebitla*. Tsena di etsahala hara mpa motsheare. Le ha a se a qoqa le metswalle ya hae e ne e re ha ba mmotsa potso a utlwe a se a re '*botsang lebitla*', ebe bao ba a makala hore jwale ba botsa lebitla eng.

Phehello, ya neng a se a le moholwanyane, a bitsetsa Tsietsi ka thoko e le hore a tle a leke ho mo thusa. Ke ha Tsietsi a bokolla a re a botse lebitla. Tsietsi o se a bona mongolo ona leboteng o reng, '*Botsang Lebitla*', jwale ha o sa le leseleng.

Tsietsi le metswalle ya hae boKgutso ba kopa ntemoholo Kgwiti hore a ba hlalose hore na lebitla le ka botswa potso na. Kgwiti a re eno ke taba eo ba ka e utlwisang ha ba se ba le baholo feela.

Tsietsi ke ha a botsa rangwanae Kotsi hore lebitla le ka botswa jwang. Ke ha Kotsi a re Tsietsi a yo botsa nkgonwae, Mmantsoteng. A boela ho monnamoholo Kgwiti hore a hlalose hore lebitla le ka botswa jwang. Eo a makala jwale hore ke lebitla lefe le botswang, empa a tswela pele ho hlalose Tsietsi hore lebitla ke ntlo e bolokang masapo a bafu. A tswela pele ka hore lebitla le a arabela le hoja baruti ba hanana le taba e jwalo.

Ka mora nako e telele Tsietsi a sa utlwisise, a bile a ntse a lohotha ho botsa Moruti Moshebi, nkgono o mo hlalose ka lebitla le Sekgutlong, le fupereng tsohle tseo Tsietsi a lakatsang ho di tseba. Tsietsi a ya Sekgutlong. Ha a se a le moo, a fela a bona lebitla le fupereng nalane ya bahabo, e leng batswadi le bana babo ba neng ba hlokaletse kaofela kotsing ya koloi. O boela a fumana le hore lesea la kgwedi tse tharo le ileng la pholoha le le leng, ke yena. Ka hoo lebitla ke lona le mmutseng mahlo ho utlwisisa tse ding tsa dintho tseo a neng a sa di utlwisise.

Ke hona a elellwang hore ho ne ho bolellwang ha ho thwe a botse lebitla. Moya wa hae o ile wa utlwa bohloko. Ka mora hore a kgutle sesoleng o ile a kgutlela lebitleng hape. Kgetlong lena lebitla le ile la mo kenya moya wa kgalefo, lehloyo le boiphetetso.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Tseleng ya hae ya boiphetetso, o ne a bolaya batho hohle mona, e re ha a botswa a re ba botse lebitla. Le nakong eo a neng a qeta ho bolaya boMohanuwa ho ile ha tshwarwa Tsipane feela. Tsipane le yena o ile a ikana ka hore ha mapolesa a ka mmotsa lebaka la ho bolaya, o tla ikarabela ka hore a botse lebitla ka ha ke karabo eo Tsietsi a neng a ile a mo fa yona.

Ha a ne a isitse ngwana wa hae ha ntatemoholo Ramabanta, ka mora hore Tseleng a bolauwe ke boMohanuwa, eitse ha ntatemoholo a mmotsa hore mmangwana o kae, o ile a arabela ka hore ba botse lebitla. Eitse ha a se a tsamaya o ile a hlalose tsa ntatemoholo hore ha a ka phela moo a yang teng, o tla kgutla a tlo hlalose tsa ngwana hae hore mmae o kae, empa le teng ha a sa kgutle, ntatemoholo a mmolelle hore haeba a batla ho tseba hore batswadi ba hae ba kae, a botse lebitla.

Qetelo

Tsietsi ka mora ho bolaya phofu ya hae ya ho qetela le ba bileng le seabo polaong ya Tseleng, ha a ka a baleha. O ile a inehela hore mapolesa a mo tshware. Eitse ha ba mmotsa lebaka la ho bolaya batho ba bangata hakaalo ke lefe, ke moo a ileng a re ba botse lebitla. Ka hoo padi ena ya rona e itshetlehile hona sehloohong se reng, 'Botsang Lebitla'.

[25]

POTSO YA 8: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

- 8.1 Mmatahleho.√ (1)
- 8.2 Hobane o ne a lokela ho sala hae, mme a nne a etse mesebetsi ya lelapa/O ne a lokela ho sala hae a nne a rongwe/Ntlo e ne e sa lokela ho sala e le nngwe √ (1)
- 8.3 Hobane o ne a tlo phehela moeti wa hae nama eo/Hobane ho tiwaelehile hore ha moeti a tla ho phehwe nama/Ho tiwaelehile hore motho ha a reka nama, a batle e ntle/Hobane o ne a tlo etelwa ke motjhaufa jwale a batla ho mo phehela hamonate/O batla hamonate le motjhaufa.√√ (2)
- 8.4 Moruti Ditabe√ (1)
- 8.5 Ke batho ba sa eletsaneng, ba etsang dintho tse mpe tse tshwanang./Ha ba hlomphe malapa a bona./Bobedi ba na le 'bahlankana'/banna bao ba ratanang le bona. √√ (2)
- (Tshwaya tse pedi feela)
- 8.6 Tsietsi o ne a makatswa ke hore ntswe la Modimo leo moruti Moshebi a le tsamaisang ha se la batho bohle na/O ne a makatswa ke hore Mmadibakiso o ne a batla ho rapellwa a le mong/O ne a makatswa ke hore ke hobaneng yena Moshebi a sa mo rapelle.√√ (2)
- 8.7 Ke kgohlano ya ka ntle. Ntwa ke se bonahalang, se etsahalang pakeng tsa batho ba babedi. /Kotsi le Tsietsi ba ile ba lwana ka matsoho, mme Tsietsi a ba a thunngwa√√ (2)

- 8.8 Ke motho ya sa tshepahaleng/ya bolotsana/moikaketsi. ✓ Moruti o na le dikamano tsa lerato le mosadi ya nyetsweng/ O na le ngwana le mosadi eo e seng wa hae. ✓✓ (3)
- 8.9 Ke hobane Mmapulane o ne a re Mmadibakiso o bapala ka kgaitsemi ya hae, e leng Kotsi. ✓✓ (2)
- 8.10 Tsietsi o ile a tlalwa ke kgalefo./A tlelwa ke moya wa boiphetetso/moya wa ntwa/a bolaya bohle ba mo hlokofoaditseng. ✓✓ (2)
- 8.11 O ne a tsamaya a bona mantswe ana a reng, 'Botsang lebitla', a tsamaya a ntse a a bua hohle mona/O ne a tsamaya e se e ka o a hlanya, a ntse a re 'Botsang lebitla' ✓ (1)
- 8.12 O bile kotsi ka ho nka mafa a Tsietsi kaofela, a sa mo siele le letho ho bontsha hore Kotsi ke motho ya kotsi./O ile a fetola lebitso la Tsietsi e le ho mo patela nnete ya ditaba tsa tswalo ya hae./O ile a lwantsha Tsietsi a ba a mo ntsha kotsi nakong eo a tlo batlang tseo e leng tsa hae/O ne a batla ho otlala Tsietsi ka tshepe/Kotsi o ile a hloka hloka ka kotsi ya koloi. ✓✓ (2)
- 8.13 Boitshwaro ba Mohanuwa bo ne bo le bobele, a tella ntatae mmoho le bareki ba neng ba reka lebenkeleng la habo/E ne e le nkele morohong./O ne a rata banna/Boitshwaro ba hae bo ne bo hlephile/O ne a le leqoophe/A ikghomosa/A sa tshepahale. ✓
- Tseleng yena e ne e le motho ya nang le boitshwaro bo botle (a ikokobeditse), a bile a na le lerato la sebele/Taba ya hore Tseleng o ile a pholosa Tsietsi e ka nkwa e le:
Ho bontsha lerato le tebileng ho Tsietsi/O ne a e na le tlhase ya ho tlola molao/O ne a hloka boikarabelo ka ha o siile mosebetsi a mathaka le Tsietsi. ✓ (2)
- 8.14 Ke ne ke tla lwana, ✓ hobane tseo e leng tsa batswadi ba ka ke na le tokelo ya ho di fumana e be tsa ka. ✓

KAPA

Ke ne ke tla tlohela ditaba di le jwalo ho boloka kgotso, empa ke itshebeletse ka matla ho ba le tseo e leng tsa ka.

(2)
[25]

POTSO YA 9: DIEPOLLO – Tsepo Seema

ELA HLOKO:

Ikgopotse ditaello tse fumanwang leqephe la 11 la ho tshwaya potso e telele.

Selelekela

Mongodi o nehile padi ya hae sehlooho sa **Diepollo**, eo e bileng e le mophetwa wa sehlooho. Diepollo ke lereo le hlahang leetsing leo e leng ho epolla. Hona ho ka bolela ho tjheka kapa hona ho utulla. Ha o utulla o ye o phenyekolle mehlodi le masedinyana e le ho fihlella geto ya seo o se fuputsang. Pading ena diketsahalo di hlile di itshetlehile ho utulleng le ho fuputseng ditaba tsa batswadi ba Diepollo.

Dikahare

Diepollo o epollelwa sephiri ke malomae Theko mohla Diepollo a neng a lebetse ho hlatswa dikgamelo. Bohaleng ba Theko o ile a re o tla kgutlisetsa Diepollo ha habo Mahlwenyeng. Hona ho utulletse Diepollo hore hantlentie ha se ha habo mona moo a dulang teng. A ba le maikutlo a hore o tlameha ho fuputsa ka batswadi ba hae. A boela a elellwa hore ha se ngwana mona Lekokwaneng ha bomalomae Theko le Mmamokele ba qwaketsana ka yena. Theko o ne a batla hore Diepollo a nyalwe ke Mothofeela eo Diepollo a neng a sa mo tsebe, ho re feela yena Theko a fumane dikgomo tse neng di salle ha Mmadiepollo a nyalwa. Mmamokele o ne a le kgahlanong le sena, a re Diepollo o sa le monyane e bile o tlameha ho fuwa monyetla wa ho kena sekolo. Ka ha malomae Theko a tsitlalletse ho mo nyadisa ho Mothofeela, Diepollo a fihlelwa ke mohopolo wa ho thoba, a iphe dimenyane.

O ile a balehela ha Moruti. Ha a le moo o utlwa moruti a tshwere kgang le mmamoruti. Le mothating ona, a hlokomela hore ke mmamoruti ya nyatsang ha Diepollo a nyalwa ke Mothofeela. Ngangisano eo ya bona e mo utullela hore monnamoholo Mothofeela o teng hona moo ha moruti kerekeng. Le teng o ipha dimenyane, o wela tseleng e yang Mahlwenyeng ha habo – moo a sa tsebeng le ho tseba.

Ha a le hara tshimo e nngwe o teana le mosadimoholo Motsokapere. Eo o ya le yena ha hae Habuasono. Se makatsang Diepollo ke hore mosadimoholo o mmita ka lebitso empa Diepollo a sa ka a mmolella lona. Ke hona ha Habuasono moo Diepollo a epollelwang ho hong mabapi le seo a ntseng a se fuputsa – e leng ho fumana batswadi ba hae. Motsokapere o ile a mo neha lebokoso le nang le dinepe, mangolo a mabedi le leqetswana la koranta ya kgale. O ile a tsamaya ka tsona ho ya fihla Tswapolebodila. Ha Mmamotele a bala ditaba tse leqetswaneng la koranta, Diepollo o sibolla hore ho ngotswe ka mosadi ya nketsweng ngwana ke ba habo hobane ba bohadi ba hae ba ne ba sa qeta ho ntsha dikgomo tse saletseng tsa bohadi. Tlase koranteng ho ne ho ngotswe ka pene ditaba tsa leseae la ngwanana le nang le letheba qholong. Hona ho ile ha totobaletsa Diepollo hore leseae leo ke yena ka sebele hobane le yena o ne a e na le letheba qholong.

O ile a ya kgatisong ya dikoranta, mme o ile a sibolla hore ntatae e ne e le titjhere Lehlwenya. Mohatise wa koranta o ile a mmolella hore ke titjhere eo e ileng ya tla hatisa ditaba tsena tse leqetswaneng la koranta. O ile a feta mmisheneng, a kena beseng e yang ha habo Mahlwenyeng. Ke ka beseng moo a ileng a kopana le ntate eo a neng a sa mo tsebe. Ha ho phutholoha, o sibolla hore monna eo ke rangwanae Leemisa. Monna eo o ile a tsamaya le yena ho ya lapeng. Ha a se a le Mahlwenyeng, Leemisa o mo utullela hore ntatae ke moholwane wa hae (Leemisa), e leng Diphapang Lehlwenya. Ka bomadimabe e ne e se e le dikgwedi tse tshelletseng ntatae a se a hlokaletse. Diepollo o ile a ikemisetsa hore o tla ya batlisisa ka mmae ha nako e ntse e tsamaya. O ile a balehela ha Moruti.

Diepollo o ile a ba le mohlankana ya ileng a ba a mo nyala. Ka bomadimabe mohlankana eo o ne a ntse a le palehong ka ha o ne a batlwa ke mapolesa. Monna eo e ne e le Zblon Ramokgopa. Ka baka la ho bolauwa ha monna wa lekgowa wa Malekwarete, Zblon o ile a lokela ho ya ipata. Jwale Diepollo a ba le mosebetsi wa ho batlana le monnae le mmae.

Diphuputsong tsa hae o wela ho ngakantshonyana e nohang/bonang mosadi le bana ba babedi ha Rammolutsi. E bona hape le monna motseng wa Standerton feela ha e tsebe hore motho eo o a phela kapa o shwele na ka ha o ne a robetse kapa a rapaletse. Diepollo a kena leetong le yang ha Rammolutsi. Ka lehlohonolo a fumana bana babo le hoja bomadimabe e le hore mmae o se a hlokaletse. O boela a elellwa hore ngwanana eo ho itsweng o tshwana le yena ha a le beseng, ke ngwanabo. Le sena Diepollo o se sibolla a sa rera.

Nengneng Diepollo o etela motswallae Dikengkeng. Ke mona moo a utullang/epollang a sa rera hore Dikengkeng ke molotsana ha enwa a buisana le lepolesa le neng le batla ho tshwara Zeblon, monna wa Diepollo.

Diepollo o kgutlela ha malomae ho ya batla tlhakisetsa e batsi, mme o fumana malomae a le siyo a ile mophatong o neng o tjha. Ke mona moo a ileng a sibolla hore mmae o qetella a iphile dimenyane ka mora ho hlobola thapo ya monnae hobane Leemisa o ne a batla ho mo kenela.

Qetelo

Ha re shebisisa ditaba tse ka hodimo, re elellwa ke hona hore sehlooho sa Diepollo mongodi o bone se loketse padi ena, ka ha Diepollo ha e sale a epolla ditaba tsa batswadi ba hae.

POTSO YA 10: Diepollo – Tsepo Seema

10.1	Diepollo ✓	(1)
10.2	Diepollo le Mmamolete e ne e le metswalle. ✓	(1)
10.3	E ne e le lepolesa ✓	(1)
10.4	Mmamolete o ne a thuse Diepollo ha a ntse a kena sekolo; a mo fa dibuka tsa booki, a ba a mo hlokomela jwalo ka ngwanabo. ✓ Diepollo le yena o ile a iphumana a tlameha ho thusa Mmamolete ha a se a kula sepetleleng sa 'National' ka ho fetola lenane la bakudi ba neng ba emetse diphiso. Ke ha Mmamolete a eba hodimodimo lenaneng, yaba o thusehile ka tsela eo. ✓	(2)
10.5	Ba ne ba qabolwa ke hore ke baratani ba merabe e mmedi e fapaneng, mme ho ya ka bona lenyalo la bona le ne le sa tlo atleha. ✓✓	(2)
10.6	Ke nta ya selomela kobong/Ha a tshepahale ho motswalle wa hae. ✓ O ne a anya Diepollo leleme e re ha a qeta a ise ditaba tseo ho mohlankana wa hae wa lepolesa. ✓✓	(3)
10.7	Ke batho ba botho bo botle/ba lokileng. Ba ile ba amohela Diepollo hantle lapeng la bona le ha ba ne ba sa tsebe hore ba na le ausi e moholo.	(2)
10.8	Ke titjhere Mahanke ✓ hobane o ne a batlwa ke mapolesa/O ne a ikgakanya hore a se ke a tshwarwa/O ne a ipatile naheng ya Lesotho. ✓	(2)
10.9	O tlositswe ke dipolotiki naheng ya habo. ✓	(1)

- 10.10 Ke ne ke sa tlo mo hloya. O se a nketseditse tse kgolo bophelong ka tjelete ya dikgomo tsa ntate wa ka, mme ke se ke bile ke le mooki, ka hoo ha ke bone lebaka la hore ke mo hloye./Lerato leo a mpontshitseng lona le ne le le leholo, mme ha a ka a mamela mosadi wa hae/Hobane ho kenela ke moetlo wa Sesotho.

KAPA

- Ke ne ke tla mo hloya hobane o hlolehile ho mpoella nnete ka mme ha ke ne ke qala ho fihla ha hae moo. √√ (2)
- 10.11 Mapolesa a ile a fihla moo a dulang a phenyekolla ka tlong ya hae, a mmotsaka dipotso di hana ho fela hoo Diepollo a ileng a ba a lla. √√ (2)
- 10.12 Mohla a neng a nyalwa, ho ne ho sa mengwa batho, e ne e le ba leloko feela ka ha tshabo ya hore mapolesa a ka nna a tla tshwara Zeblon e ne e ntse e le teng. √√ (2)
- 10.13 Maele ana a nepahetse hobane Diepollo o epolla kapa o utulla dintho tse patilweng tsa bophelo ba hae. Diepollo le yena o phetse boholo ba bophelo ba hae a leka ho fuputsa ka batswadi ba hae/le ka monnae Zeblon Ramokgopa. √√ (2)
- 10.14 Ke ne ke tla utlwa bohloko hobane sena se totobatsa hore o ne a sa nahane letho ka nna/O ne a sa nthate/Ho tshwana le hore o ne a ntahlile le ha feela a ne a susumeditse ke mabaka. √√ (2)
[Maikutlo a mohlahlobuwa a nepahetseng a ananelwe]

[25]

POTSO YA 11: MME – NP Maake

ELA HLOKO:

Ikgopotse ditaello tse fumanwang leqepheng la 11 la ho tshwaya potso e telele.

Selelekela

Mme ke padi e thehilweng hodima sehlooho seo e leng, **Mme**, seo e bileng e leng lebitso la mophetwa wa sehlooho pading ena. Diketso tsa mme enwa di mo hlahisa e le Mme wa sebele ya tshwarang thipa ka bohaleng. Makgabane a fumanwang ho motho wa mme, re a bona ho mme enwa.

Dikahare

Mme enwa eo ho buuwang ka yena ke mme ya hlomphehang, a sa lateng ntwala letailana. O bonahala a sotlehile, a phaolaka moo a ntseng a batlana le bodulo. Ka ha re itse ke mme ya hlomphehang ha se motho ya sebedisang monyetla wa hore o sotlehile ho utlwa batho ba bang bohloko ka hore a senye kgotso e renamg lelapeng leo a fihletseng ho lona. O phaolaka tjena o batlana le monna wa hae. Monna enwa o ile a mo siya Matatiele ha a ne a falla le makgowa a hae. E ka ka Mme o utlwetse hore monna wa hae o se a dula ka hara motse wa Sebokeng. O ya a tobile lelapa leo, mme ha a fihla moo, a kopana le mosadi ya bitswang Mmateboho, o mmotsa hore ebe ke yena mme wa moo na. Eitse hoba a mmotse hore na ke mme wa lelapa leo, Mmateboho o ile a dumela, yaba Mme a elellwa hore Mmateboho o sa le monyane dilemong. Mme o ile a ba a lemoha le botho boo Mmateboho a nang le bona. Yaba o se a fetola mawa, a bolela hore o ne a tlilo batla tjako.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Ke ha a se a etsa qeto ya hore a ke ke a tla senya kgotso lapeng lena ka ho ipolela hore yena ke mang. Ha a se a le Sebokeng, o ruta setjhaba sa mono ho etsa mesebetsi e mengata e kenyeletsang ho roka, ho thusa ha se kulelwa ke bana, ho se thusa mesebetsing e meng ya matsoho le ka dikeletso le ho fetola semelo sa Diseko. O na le lerato ho Masesi, moradia Mmateboho, mme ha ho moo a hlahellang a lakatsa ho iphetetsa. Seo a se tletseng Sebokeng o se boloka e le pinyane. Ha a rate ho senya lenyalo la Mmateboho. Ha a etsetse mang kapa mang lerata, o le nyaya le kolobe.

Ha a se a kula Mmateboho ke ha a re a tlo dula le bona e le hore a tsebe ho mo hlokomela. Mme le mona o ile a hana ho hang. Re hopola hore se entseng hore a hane ke ho nahana hore o tlo kopana le Thollo ka ha ke ha hae, mme seo se ne se ka baka kgohlano e makatsang. Ka hoo qeto eo a e entseng mohla monene, ya ho se batle ho qhala lenyalo la Mmateboho, ke yona a tsitlallelang ho dula ho yona le ha a se a le maemong a mahlonoko a ho kula.

O ile a boela a hana ho ya sepetlele. Ha a ne a ka ya sepetlele mabitso le sefane di tla mmolela hore ke mang, mme sena se ka tshwana se senya kutlwano e pakeng tsa Mmateboho le monnae.

Mme o hlaoswa hantle ke Diseko ha a se a hlokaetse, hore e ne e le mme wa bona esita le batho bohle ba mo tsebileng Sebokeng. Le lekunutu la hae le ile la tsejwa ke Diseko, eo Mme a neng a dula ha hae. Le yena o di utullotse ka mora lefu la Mme. Diseko le yena o ile a etsa qeto ya ho boloka sephiri sa Mme ka ha o ne a hlokomela hore Mme, o lekile ka hohle ho qoba qhwebeshano e neng e ka be e hlahisitswe ke ha a ne a ka itlhalosa hore yena ke mang, wa hokae, mme o batlang. Ka baka la lefu la Mme, re bona Diseko o ba le tshwarelano le Thollo. Botho ba Diseko bo botjha bo qholoditsweng ke bophelo ba Mme bo a hlahella. Diketsahalo di itshetlehile bophelong ba Mme ya re rutang hore pinyane ha e senye motse.

Qetello

Semelo sena sa Mme sa ho ba motho ya lokileng se jala moya wa lerato setjhabeng hobane ha Mme a se a hlokaetse, bohle ba mo tsebileng, ba ile ba bontsha tsharelo le tahlehelo e makatsang mme ba ne ba tshedisa Mmateboho ka dipelo tsa bona tsohle. Ba ile ba phallela ho ya thusa lepatong leo

[25]

POTSO YA 12: MME – NP Maake

12.1	Mme/Mohatsa Thollo wa pele ✓	(1)
12.2	O ntse a batlana le monna wa hae/O tlilo batla bodulo. ✓
(Tshwaya e le nngwe feela)	(1)
12.3	O ne a tswa Matatiele. ✓	(1)
12.4	O ne a kganna dilori/E ne e le mokganni/O ne a tswa ka mosebetsi. ✓	(1)
12.5	O ne a thabetse hore o tlo kgadisa motswalle wa hae ka dijo jwalo ka ha motswalle wa hae a kile a mo kgadisa mohlang habo ho neng ho hlahile lefu/O thabisitswe ke hore le yena habo lefu le hlahile. ✓	(1)

- 12.6 Ha a rate ho qhala motse ona oo a ehlletseng hore batho ba mona ba phela ka kgotso. √√ (2)
- 12.7 Setjhaba sa Sebokeng se ne se tshaba ho kena ha Diseko. Lelapa lena le ne le sa tanakelwe ka ha Diseko e ne e le tjhobolo a sa rate le batho, ho kenyelleditswe le bana. √√
[Mohopolo wa sehlooho ke hore lelapa la Diseko le ne le sa tjhakelwe hobane Diseko ke tjhobolo] (2)
- 12.8 Morao kwana Matatiele, Mme o siile ngwana, mme ha a se a le ka mona ka Sebokeng, o ile a lebala ka yena ho tu! yaba ha a sa kgutlela morao ho ya mmona/O ne a sa ka a bolella Thollo hore o na le ngwana. √√ (2)
- 12.9 Ba tlike ka moya o dikaqa/O tletseng ntw/Wa ho nyatsa basadi ba ditoropong/Wa ho batla ho tseba hore mosadi enwa wa Thollo o nyetswe ke mang/Le ho batla ho tseba hore mosadi enwa ya patelwang mona ha mora wa bona ke mang. √√ (2)
- 12.10 Dikeledi o ile a ferekana hona hoo a ileng a ba a baleha hara bosiu, mme a qetella a se a iphumana a robetse hodima lebitla/O ile a baleha a sa tsebe moo a yang teng, a baleha lenyalo. √√ (2)
- 12.11 B/Ditoropong √ (1)
- 12.12 E ka nna ya ba Diseko o ile a hopola hore a boloke ditshwantsho tsa Mme e le sehopotso sa hae ha a ne a sa phela./Mohlomong o ne a tla kumela Mmateboho kapa yena Thollo ka ditaba tsena tsa Mme ka le leng la matsatsi mme setshwantsho sena e ne e tla ba bopaki/O ne a bolokile setshwantsho e le hore ka le leng mohlang Mmateboho a qwaketsanang le yena a tle a mmontshe hore Thollo ke motho ya jwang. √√ (2)
- 12.13 Pele Diseko o ne a se na botho hoo lelapa la hae le neng le nerwa ke batho ba Sebokeng moo, empa qetellong o se a tseba le ho buella ba tlatlatjwang (jwalo ka Mmateboho), a bile a bontsha hore o se a tseba ho hlompha makunutu a batho ba bang (jwalo ka lekunutu la Mme)./Mme o bile le tshusumetso e ntle kapa seabo ho bopeng botho/semelo sa Diseko. √√ (2)
- 12.14 E ne e sa loka. O ne a tshwanetse hore a sireletse mohatsae ho ba habo.

KAPA

E ne e nepahetse √ hobane Mmateboho o ne a etsa dintho a sa tsebise/ rerise monna wa hae. √√ (3)

- 12.15 Ha se a nepahala hobane lenyalo la Sesotho le rerwa ke batswadi ba motho/lelapa/leloko, e seng metswalle ya hae. √√

KAPA

Se nepahetse. Ho ya ka ditlwaello tsa matsatsing ana ka bophelo ba ditoropong, ho a etsahala hore motho a kope metswalle ya hae ho ya mo nyalla/Ba habo Thollo ba ne ba le hole, mme ka hona o ile a qoseha ho roma metswalle ya hae.

(2)
[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:****25****KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA****POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Ha se boya ba ntja****ELA HLOKO:**

Ikgopotse ditaello tse fumanwang leqepheing la 11 la ho tshwaya potso e telele.

Selelekela

Sebapadi ke motho eo mongodi a ntshetsang pele ditaba tsa hae ka yena ka hara sengolwa, mme se na le seabo kgolong ya tshwantshiso. Kaha tshwantshiso e thehilwe hodima puisano, ho bohlokwa ho tseba mefuta ya dibapadi hore o kgone ho manolla tshwantshiso. Re na le mefuta e fapaneng ya dibapadi e leng:

- Moetapele/sebapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Mothusi/mofapanyi/moferekanyi/phepheletsane/hlohleletsane

Dikahare**Moetapele/Sebapadi sa sehlooho**

Moetapele/Sebapadi sa sehlooho ke eo diketsahalo tsohle tsa tshwantshiso di itshetlehileng ho yena. Ha ho ka etsahala hore a shwe ka hara tshwantshiso kapa a nyamele, tshwantshiso e fihla pheletsong. Sebapadi sa sehlooho se lokela ho hlola kapa se hlolwe hore terama e tle e kgone ho fihla pheletsong hantle.

Mona re tsebiswa ka Lesodi, mora Pela le Maleshwane. Lesodi ke yena moetapele hobane ditaba/diketsahalo di itshetlehile ho yena. Re kopana le yena boipuisong/puononosing, moo mefehelo ya hae e totobalang – o a fokola le mangole a a kgwehla. O batla ho raha moritshwana empa bohale ba ntatae bo a mo tshwenya. O na le kgarebe, Kgasiane, eo a seng a buisane le yona ka tsa hore o batla ho e nyala. O tshwenyehile tjena o lohotha ho romela ba habo ho ya mo kopela mohope wa metsi.

Re boela re kopana le yena a buisana le mmae ka taba ena ya ho batla ho nyala, mme mmae a qetella a se a utlwisisitse. Ditaba tsa hae ka lapeng di ile tsa loka, kaha le malomae o ne a se a bile a bitsitswe, a ba a tla, a ba a tshepisa hore o tla thusetsa ka dikgomo tsa bohadi. A tloha ho ya tsebiswa Kgasiane ka taba ena. Kgasiane a hlaha ka tse ding, a bolella Lesodi hore ngwana eo a mo immeng ha se wa hae. Taba ena ya hore Kgasiane o imme ngwana wa motho e mong e hlahisa Lesodi, sebapadi sa rona sa sehlooho, a hlotswe morerong oo a neng a na le wona, wa ho nyala Kgasiane. O hlahella e le sebapadi se sephara (ntlhanngwe), a tsitlalletse ho seo a se batlang ntle le ho fetoha ha letho.

Mohanyetsi

Ke sebakadi se kgahlanong le moetapele/sebakadi sa sehlooho. Tshwantshisong ena sebakadi se hlahellang e le mohanyetsi ke Pela, ntata Lesodi. O hlahella e le sebakadi se nang le mahlakore a mabedi a bophelo, o tjihtja – ha a ntlhanngwe. Jwalo ka motswadi o ngongorehiswa ke metsamao ya Lesodi, mme o kgahlanong le metsamao eo – e kang ho hlwahlwaela le masiu. Pela o jwetsa Maleshwane ho kgalema mora hae ka metsamao ena ya hae. Ha Maleshwane a mmolella hore Lesodi o se a batla ho nyala, Pela ha a utlwisise taba eo ebile o a e hanyetsa. O e phephetha ho tu! O iponela Lesodi e sa le serathana se so tshwanele ho bua ka taba tsa ho nyala.

Taba ena e ile ya ba ya iswa ho malomae ya ileng a buisana le sware sa hae, Pela. Kgabareng o a utlwisisa ha a se a bontshwa ke Maleshwane. Ke ka hona e leng sebakadi se tjihtja, se kgonang ho fetoha.

Mothusi

Mothusi tshwantshisong ena ke mohatsa Pela, Maleshwane. Ke motho wa boraro ya kenang dipakeng tsa moetapele/sebakadi sa sehlooho le mohanyetsi. Mothusi yena o tlisa kgotso le poelano pakeng tsa bao ba babedi.

Tshwantshisong ena Maleshwane (mme wa Lesodi) ke mothusi. Re bona Maleshwane a phaphatha kgotso ho Pela hore ditaba tsa Lesodi di tsamaye hantle. Qalehong ho bonahetse eka Maleshwane o kgahlanong le Lesodi ha a ba fumana le Kgasiane. O ne a kgaruma a halefile, empa hamorao ke yena ya thusang Lesodi hore ditaba tsa hae di loke. O ile a ba a buisana le kgaitsemi ya hae hore e tlo mo thusa ho buisana le monnae, Pela. Ho a hlaka hore Maleshwane ke mothusi wa sebele hoba o ile a buisana le Pela, mme ba ba ba dumellana hore maloma Lesodi a be teng ho ya kopela Lesodi mohope wa metsi. Hona ho hlakisa hore Maleshwane ke sebakadi se sephara. [25]

POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**Bohloko ba ka**

- 14.1 Ka ngwana/lesea la bona le hlahleng. ✓ (1)
- 14.2 Di ne di le sepetlele. ✓ (1)
- 14.3 O ile a halefa haholo ha Dineo a re ngwana ke wa hae./O ile a fetoha ka mahlong ho bontsha ho makala/ Ha a ka a thaba. ✓ (1)
- 14.4 Dineo o sa tswa beleha, mme o thabetse ho bontsha mohlankana wa hae, Teboho lesea leo la bona, ka bomadimabe Teboho o itatola ditaba tseo. ✓ (1)
- 14.5 Kgohlano ya ka ntle. ✓ Teboho o lwantsha Dineo ha a mmontsha lesea le hlahleng, mme o bolela hore yena ha se ntata lesea leo./Dibapadi tse pedi di a lwantshwana/Di buisana hampe ka mantsewe. ✓ (2)
- [Mohopolo wa sehlooho ke wa ntwana e pepeneneng]
- 14.6 Tjhe ha bo yo. ✓ Teboho o mpa a batla ho itatola molato wa hae feela ebile Dineo ha a eso ka a ba le mohlankana e mong ntle le Teboho. ✓ (2)

- 14.7 Teboho ke motho ya sa tshepahaleng. Ke leqitolo la motho feela tjena le itatolang molato le o tseba./Ke motho ya bapalang ka dikgarebe/O tshaba ho ba le boikarabelo molatong wa hae. √√ (2)
- 14.8 Pakeng tsa Puleng le Thabo lerato le fedile, ho jwalo feela le pakeng tsa Dineo le Teboho. Phapano ke hore ho Puleng le Thabo, Puleng ke yena ya hlanohelang ditaba tsa bona tsa lerato athe ho Dineo le Teboho, Teboho ke yena ya di hlanohelang./Puleng le Thabo ha ba na lesea/ngwana, ha Dineo le Teboho ba e na le lesea/ngwana. √√ (2)
- 14.9 Molemo o unwang/fumanwang ke Dineo le Thabo ke wa hore ba qetelletse ba se ba na le dikamano tsa lerato, ha bobedi ba bona ba ne ba ile ba lahlwa ke metjhesi/baratuwa/metjhaufa ya bona. √√ (2)
- 14.10 Dineo le Thabo ba utlwisitswe bohloko ke baratuwa ba bona e leng Teboho le Puleng, ka hore ba ba lahle. √√ (2)
- 14.11 Thabo o hlalosa hore o a bona hore lerato leo a ratang Puleng ka lona, ke la lefeela ka ha Puleng o bonahala a se a sa mo tsotelle/O latelletse motho ya seng a sa mo tsotelle/O rata motho ya hlokanang lerato ho yena? Kgakgi o kgakga se sa mo kgakgeng le borokong. √√ (2)
- 14.12 Puleng ke yena ya hlokileng botshepehi ho Thabo. √ O hlanohetse Thabo, a ratana le monna e mong, ya bileng a e na le lelapa la hae/ O kwenehetse dikano tsa lerato mme o ratana le banna ba tsamayang ka dikoloi. √ (2)
- 14.13 Mookotaba ke ho hloka botshepehi. √ Mongodi o re senolela wona ketsahalang moo Teboho a hlanohelang/lahlang Dineo, le moo Puleng a hlanohelang/lahlang Thabo. √√ (3)
- 14.14 Ke ha Thabo a kopa hore Dineo a yo dula habo. √√ (2)

[25]**POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki****ELA HLOKO:**

Ikgopotse ditaello tse fumanwang leqepheeng la 11 la ho tshwaya potso e telele.

Selelekela

Sebapadi ke eo mongodi a ntshetsang pele ditaba tsa hae ka yena ka hara sengolwa, mme se na le seabo kgolong ya tshwantshiso/terama. Ka ha tshwantshiso/terama e thehilwe hodima puisano, ho bohlokwa ho tseba mefuta ya dibapadi hore o kgone ho manolla tshwantshiso/terama. Re na le mefuta e fapaneng ya dibapadi e leng:

- Moetapele/sebapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Mothusi/mofapanyisi/moferekanyisi/phepheletsane/hlohleletsane

Dikahare**Moetapele/ Seapadi sa sehlooho**

Moetapele/Seapadi sa sehlooho ke eo diketsahalo tsohle tsa tshwantshiso di itshetlehleng ho yena. Ha ho ka etsahale hore a shwe ka hara tshwantshiso kapa a nyamele, tshwantshiso e fihla pheletsong. Seapadi sa sehlooho se lokela ho hlola kapa se hlolwe hore terama e tle e kgone ho fihla pheletsong hantle.

Mona re hlahisetswa Molefi e le yena moetapele. Molefi ke mora Pitso le Mojabeng bao Mapetla a ba hlalolang e le lelapa le sa lokelang ho ka tswela pele. Molefi o kene sekolo a ruteha, mme o sebetsa dikantorong/diofising. Jwalo ka mohlankana a ba le kgarebe. Kgarebe ya hae ya pele e bile Montsheng, eo a ileng a mo nyahlatsa a se a mmala diph. Maseru moo a neng a sebetsa teng le metswalle ya hae Ngatane le Ramafothole, o ile a kgahlwa ke kgarebe e bitswang Jwalane. Jwalane o ne a rutehile, ebile Molefi a kgodisehile hore o loketse maemo a hae, empa ka ha bomadimabe ha bo tlohlwe mafura, yaba kgakgi o kgakga se sa mo kgakgeng le borokong. Jwalane o ile a etsa Molefi hampe ka ho mo patela hore o na le ngwana a be a ratana le motswalle wa Molefi, e leng Ngatane. Lapeng kwana Mapetla o ne a sebetsa ka thata ho kgina katleho le kgatelopele ya Molefi le lelapa la habo.

Ka mora ho hlalwa ke kotsi ka koloi ya hae, ha a le sepetlele yaba Morongwe le yena o ipuella ho Molefi. Kaha e bona mahe ha e bone leraba a nkeha ke Morongwe, hoo a bileng a mo nyala. Ditaba di ile tsa mpefala ha a le habo Molefi nakong eo a bekwang ka yona yaba mathata a Molefi a ntse rwalellana. Nakong eo a seng a kgutletse ho Molefi Maseru taba tsa hla tsa ba mosenekeng ka hore Morongwe o ne a se sa phehela monnae mme sena sa toutisa Molefi haholo. Mmele wa hae wa tsherema, a ota hoo metswalle ya hae e ileng ya ba ya lemoha hore o na le bothata. Qetellong, Molefi o ile a kgaoletsa Morongwe le monna e mong, yaba o etsa qeto ya ho mo kgutlisetsa ha habo.

Molefi re ka mo hlalosa e le seapadi se sephara ka ha o ne a emela lehlakore le le leng. E ne e se motho ya dumelang methokgong, a bile a fufetse tabeng ya hore metswalle ya hae ke bo maloma-a-fodisa. Ke ka hona a neng a sa amohele dikeletso tsa batho ba bang a ba a qetella a se a kula ke boloi ba Mapetla. Seapadi sena sa rona sa sehlooho se hlahella se hlolehile boikitlaetsong ba sona ba bophelo ba lenyalo, mme le sera sa hae se seholo e leng Mapetla o ile a mo fekisa.

Mohanyetsi

Ka ha mosebetsi wa mohanyetsi ke ho lwantshana le moetapele, re fumana Mapetla e le yena ya ikemeng ka leshome le se na motso hore lelapa la Pitso le se tswela pele. Motho ya ka sehloohong ya lwantshwang ke Molefi, hoba ka ho ruteha ha hae o ne a tla ntsha lelapa labo mathateng a bofuma.

Ka dinako tsohle Mapetla ha a ile habo Molefi o ne a ya ka sepheo sa ho ya fumana ditaba le ho sebedisa methokgo ya hae ho thibela katleho le tswelopele ya lelapa la Pitso. Kaha Pitso a tebisitse metso ya hae bojakaneng, ha a dumele boloinng/methokgong, seo se thusitse ho atlehisa merero ya Mapetla. Hangata Mojabeng o a leka ho bontsha Pitso hore dintho ha di tsamaye hantle ka ha a ne a na le pelaelo ka Mapetla, feela Pitso ha a mo mamele. Ka lehlakoreng le leng Molefi le yena o fufaditswe ke thuto le tswelopele, mme tseo di nolofaleditse Mapetla morerong wa hae. Mapetla o boetse o sebedisa lewa le matla la ho iphumanela ditaba, e leng ho iketsa eka o nwele mokankanyane.

Ka nqa e nngwe o ne a na le bathusi ba hae, bao e leng metswalle le basebetsimmoho le Molefi, e leng Ngatane le Ramafothole. O ne a ba neha methokgo ya ho ya sebetsa setulo sa Molefi ka yona. Mapetla o ile a nna a tswela pele ka merero ya hae e mebe, hoo Molefi a ileng a qetella a tshwasehile marabeng a Mapetla, a shwa lehlakore, mme a qetella a sa tsebe ho bua.

Mothusi/Mofapanyi/Moferekanyi/Phepheletsane/Hlohleletsane

Mofapanyi ke yena ya rotetsang hlaha pakeng tsa moetapele le mohanyetsi, ke yena phepheletsane hloba se nkotong. Ngatane le Ramafothole bao e leng basebetsimmoho le Molefi ke bo meno masweu ba o bolaya ba tsheha. Ho tloha hae Mafotholeng ba ne ba sa thabela ha Molefi a ratana le Montsheng hoba ba ne ba bona hore Montsheng e tla ba mosadi wa sebele. Ka ha nonyana tsa siba le le leng di fofa mmoho, ya hla ya eba mathe le leleme le Mapetla ho nyopiseng merero ya Molefi. Karohano ya Molefi le Montsheng e ile ya ba thabisa le hona ho matlafatsa merero ya bona.

Ha ba le Maseru mosebetsing ba ne ba etsa eka ba kgema mmoho le Molefi, empa ho se jwalo. Nakong eo Molefi a utlwanang le Jwalane, ba bile le mohono wa hore o se a na le kgarebe e rutehileng, e sebetsang mosebetsi wa maemo, mme ba tlo ba le tjhelete e ngata. Taba tseo di ile tsa fihla ho Mapetla, yaba o ntse a etsa ka matla hore methokgo ya hae e thibeke Molefi katleho eo a e rerileng. Re bona Ngatane le Ramafothole ba fafatsa moriana setulong sa Molefi ka kantorong, e leng oo ba o neheleditsweng ke Mapetla. Ho matlafatsa taba ena ya ho ba kgahlanong le Molefi, Ngatane o ne a bile a ratana le Jwalane, mme ka le le leng la matsatsi Mofammere o kile a ba kgaoletsa ba akana/sunana le Jwalane.

Ba ne ba tshehisa ka Molefi le nakong eo ba neng ba se ba bona hore Molefi o se a fokola mmeleng. Leha Mofammere a ne a leka ho ba lemohisa ka taba ena ya ho fokola ha Molefi, ho bona e bile taba e qabolang feela hobane ba ne ba tseba seo ba se entseng.

[25]

POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

- 16.1 Ke Jwalane√. (1)
- 16.2 Jwalane o ile a ratana le Ngatane e leng motswalle wa Molefi, ebile o ne a ikela le dikantorong tsa boMolefi a sa kgathalle letho ha a batla ho ya bona Ngatane/O ne a bile a na le ngwana a sa nyalwa. √ (1)
- 16.3 O ne a sa sebetse le bona Maseru, ka hoo o ne a le lapeng Mafotholeng/Ka ha Takadimane o ne a sa ruteha o ne a sa sebetse Maseru feela e ne e le molemi hae kwana. √ (1)
- 16.4 Ke maikutlo a hae a sa phomoleng/Ke ho hloka phomolo/Ho hlora moyeng/Ke ho touta/Ho bua ka pelo/Ho ngongoreha. √√ (2)
[Mohopolo wa sehlooho ke ho re o ne a ngongorehile]
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 16.5 Ke hore ha o na le kgarebe/mosadi e motle ya sebetsang o natefelwa ke bophelo athe ha ho jwalo./Ha o na le mosadi/kgarebe e rutehileng, o nahana hore o tla phela ha monate athe ha ho jwalo. √√ (2)

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

- 16.6 Ke motho ya nang le nnete ya sa tshabeng ho toba taba./Ke motho ya sa okeng seso ka makgapha./Ke motho ya sa tsamaisaneng le ditaba tsa masawana. √√ (2)
(Tshwaya e le nngwe feela)
- 16.7 Tjhe o ne a sa nepa; √ o ne a mpa a buisa bohata feela, nnete ya taba ke hore o ne a tseba hore Molefi o kgathatsehile maikutlong ka baka la boitshwaro bo bobbe ba Jwalane. √√ (3)
- 16.8 O bua a le habo Mafotholeng. √
- 16.9 Ke bana ba motho./Ke kgaitsemi ya hae./Disebo ke ausi wa Molefi. √ (1)
(Tshwaya e le nngwe feela) (1)
- 16.10 Ha ba dumellane ka ho ya ngakeng ya setso/ya Sesotho/ya methokgo/ditlhare. √ (1)
- 16.11 Ke hobane a ne a sa utlwane le ba habo Molefi./O ne a lwanne le Disebo, kgaitsemi ya Molefi/molamo wa hae/O ne a sa hlomphe batswadi ba Molefi. √√ (2)
- 16.12 Molefi o ile a tjhaisa ka koloi, mme a ya sepetlele. Morongwe e ne e le mooki moo ya neng a mo hlokometse ka hohlehlohle, yaba Morongwe o se a ikopela lerato ho Molefi. √√ (2)
- 16.13 Molefi o ile a fumana Morongwe le monna e mong ka koloing ba tahlilwe ba bile ba hlobotse, yaba Molefi o ba teteka hoo ba ileng ba tswa dikotsi. √√ (2)
- 16.14 Ke hore Mapetla o ne a thothofaditse kelello ya hae ka methokgo/meriana/ditlhare tsa Sesotho. √√ (2)
- 16.15 Bobedi ba bona ba a tella, ha ba na boitshwaro bo bottle, ba apara diaparo tse kgutshwanyane, ba ba le dikamano tsa lerato le banna/bahlankana ba bangata. √√ (2)
(Tshwaya e le nngwe)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80